

УДК 65.012.34.65.06

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

***В.Є. Скоцик, кандидат сільськогосподарських наук
Білоцерківський національний університет***

Розглянуто проблеми функціонування ринку сільськогосподарської техніки. Особливу увагу приділено проблемі функціонування ринку сільськогосподарської техніки, що була в користуванні. Запропоновано заходи державного регулювання, спрямовані на задоволення потреб сільськогосподарських товаровиробників технічними засобами, зокрема, вітчизняного виробництва.

Сільськогосподарська техніка, сільськогосподарські підприємства, ринок, агросервіс, техніка, що була у користуванні.

Відновлення втраченого технічного потенціалу та його прискорений розвиток на інноваційній основі – стратегічні завдання, ключовим інструментом вирішення яких у сучасних умовах є ринок сільськогосподарської техніки. Але поки що він не справляється з цією роллю. Ринок не формує об'єктивну асортиментну і цінову кон'юнктуру, не забезпечує збалансованість попиту і пропозиції. Вітчизняні сільськогосподарські машини істотно поступаються зарубіжним аналогам за техніко-експлуатаційними, економічними, ергономічними та екологічними характеристиками. Залишає бажати кращого і якість ремонту сільськогосподарської техніки. Незважаючи на це, ціни на техніку і ремонтно-технічні послуги зростають випереджаючими темпами, порівняно з цінами на сільськогосподарську продукцію. Необхідна системна реструктуризація вітчизняного ринку сільськогосподарської техніки, приведення його у відповідність з ринковими стандартами країн з розвиненим сільським господарством і сільськогосподарським машинобудуванням, ремонтно-технічним сервіс

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання технічного забезпечення аграрного виробництва досліджують вітчизняні й зарубіжні вчені та практики. Актуальні питання інженерно-технічного забезпечення аграрного виробництва, інноваційно-інвестиційного розвитку, вдосконалення системи матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва досліджують-

ся у працях таких вчених, як В.Г. Андрійчук, Я.К. Білоусько, М.В. Зубець, М.І. Кісіль, В.І. Кравчук, П.А. Лайко, І.С. Левитський, М.І. Лобас, М.М. Могилова, П.А. Музика, Г.М. Підлісецький, П.Т. Саблук, В.Р. Сайко, В.П. Ситник та ін. Однак, проблема інженерно-технічного забезпечення аграрного виробництва недостатньо вивчена. Додаткових досліджень потребують інноваційно-інвестиційні процеси на регіональному рівні, як чинники покращення технічного забезпечення аграрного виробництва.

Під час проведення досліджень було застосовано методи системного аналізу соціально-економічних процесів в умовах здійснення аграрної реформи: порівняння – для виявлення впливу окремих чинників на форми і методи господарювання.

Мета дослідження – оцінка сучасного стану функціонування ринку сільськогосподарської техніки та розробка практичних рекомендацій щодо його активізації.

Виклад основного матеріалу. Ринок сільськогосподарської техніки, в першу чергу, залежить від розвитку аграрного сектору в Україні. При цьому, держава здійснює вплив на динаміку і напрями розвитку ринку як за рахунок регулювання законодавства України, так і за рахунок здійснення підтримки закупівлі вітчизняної техніки сільськогосподарськими товаровиробниками.

Розглянемо структуру ринку сільськогосподарської техніки у розрізі цільової групи товарів, виробленої в Україні техніки та імпортованої у 2010–2011 рр.

Вітчизняні виробники сільськогосподарської техніки виробляють продукцію, в основному, 1–2 покоління, що є низькотехнологічною, а відтак не набуває достатнього розповсюдження на внутрішньому ринку, навіть з огляду на її невисоку цінову категорію. Тому українські гравці змушені шукати нові ринки збуту за кордоном, збільшувати експортні поставки для збереження рентабельності виробництва. Вирішення даної проблеми можливе при збільшенні державного фінансування та інвестування у сектор машинобудування АПК, для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників техніки на внутрішньому ринку.

Імпортна техніка займає переважну частину ринку сільськогосподарської техніки, оскільки є високоякісною та має необхідні технологічні особливості, що викликають попит з боку споживачів. При цьому, незважаючи на зростання виробництва вітчизняної сільгосптехніки, її частка у загальній структурі ринку у 2011 р. зменшилась, порівняно з попереднім роком (винятком є лише сегмент зернозбиральних комбайнів, де обсяги виробництва скоротились). Така ситуація пов'язана, в першу чергу, зі зростаючим попитом на продукцію західного виробництва, що володіє необхідними технологічними особливостями та є продукцією 3–4 покоління (високотехнологічною), що дозволяє більш ефективно проводити сільськогосподарські роботи та збільшувати врожайність.

Так, розглядаючи структуру ринку сільськогосподарської техніки у розрізі таких груп техніки, як трактори, землеобробна та посівна техніка, зернозбиральна та кормозбиральна техніка, варто відзначити, що у нату-

ральному вираженні частка вітчизняної техніки зменшилась у 2010–2011 рр. з 14,4 2% до 9,98 %.

Необхідно відзначити, що при державній підтримці в Україну закуповують близько 10 % техніки, при цьому вся техніка, яку купують в Україні за державної підтримки належить до техніки вітчизняного виробництва. Водночас, окрім прямої закупівлі техніки, держава здійснює фінансову підтримку шляхом видачі цільової підтримки на розвиток певних галузей економіки (переважно в тваринництві), а також шляхом введення податкових пільг для сільськогосподарських товаровиробників. Можна говорити про те, що державна фінансова підтримка є важливим чинником впливу на розвиток ринку сільськогосподарської техніки в Україні [1, с. 56] (див. таблицю).

Ємність ринку сільськогосподарської техніки України у розрізі товарних груп, шт.

	2010 р.				2011 р.			
	Ви-робн.	Екс-порт	Ім-порт	Єм-ність	Ви-робн.	Екс-порт	Імпорт	Єм-ність
Трактори	5189	674	15514	20029	6058	1407	22921	27572
Землеобробна та посівна техніка	27779	6762	64064	85081	31882	11206	10345 ₂	124128
сівалки	2800	1732	1067	2135	4885	3690	2203	3398
Зернозбиральна та кормозбиральна техніка	3522	1994	81016	82544	4025	2341	11734 ₂	119026
зернозбиральні комбайни	97	15	1737	1819	88*	14	2748	2822

Ще одним чинником впливу на розвиток сільського господарства в Україні, який залежить від органів державної влади, є законодавчі та нормативні рішення органів влади. На жаль в Україні склалася практика, коли прийняття законів чи інших нормативних актів здебільшого негативно впливає на розвиток сільськогосподарського ринку в цілому. Так, квотування і встановлення експортних мит на сільгосппродукцію в 2010–2011 роках не було достатньо прораховано з точки зору впливу на сільське господарство. У першу чергу, за мету ставилося питання забезпечення низьких цін на продовольство на внутрішньому ринку та додаткове наповнення бюджету адміністративними методами. При цьому, навіть після великого урожаю зернових в 2011 р., експортні обмеження не були оперативно зняті, що призвело до суттєвих втрат аграріїв і зернотрейдерів у серпні-жовтні, коли спостерігалися найвищі ціни на зернові на зовнішніх ринках.

Також негативним прикладом діяльності державних органів можна представити проведення земельної реформи. Так, значне затягування строків прийняття реформи та неврегульованість питання захисту аграріїв від дострокового розірвання договорів оренди призводить до того, що більшість підприємств, що працюють на землі, не мають змоги здійснювати

довгострокове планування. Власники підприємств не можуть бути впевнені у збереженні площ обробітку в найближчі 2–3 роки, а тому не ризикують купувати дорогу сільськогосподарську техніку.

Наступним чинником розвитку ринку сільськогосподарської техніки останніх років є прихід у сільськогосподарський бізнес великого бізнесу, а також залучення акціонерного капіталу окремими виробниками на міжнародних фондових біржах [2, с. 25]. Прихід на ринок впливових гравців, які мають у своєму розпорядженні значні фінансові ресурси, зумовив зростання попиту на високотехнічну та високопродуктивну техніку іноземного виробництва. Так, всі великі агрохолдинги, використовують, переважно, імпорتنу техніку, технологічний рівень якої суттєво перевищує вітчизняні аналоги.

Ще одним економічним чинником останніх років, є поступове зростання цін на сільськогосподарську продукцію. Так, порівняно з 90-ми роками, ціни на сільськогосподарську продукцію суттєво зросли, і більшість підприємств з ефективним менеджментом поступово накопичують власні засоби, які дозволяють їм модернізувати й оновлювати наявний парк техніки. [3, с. 54] Тобто можна говорити про те, що на сьогодні сільське господарство переходить зі збиткової роботи на рівень прибутковості. При цьому, найбільші фінансові проблеми залишилися у невеликих сільськогосподарських виробників, які змушені продавати вироблену продукцію за безцінь, та у державних сільськогосподарських підприємств, які в сучасних умовах не можуть ефективно працювати.

Також серед чинників розвитку ринку сільськогосподарської техніки останніх років можна виділити зростання популярності техніки, що була в користуванні, з країн Європи. Дана техніка має значно нижчу вартість, ніж нова техніка провідних світових виробників, і водночас, є більш надійною і продуктивною, ніж більшість вітчизняної техніки, чи техніки з Китаю. Для зниження обсягів імпорту техніки, що була в користуванні, держава має зробити акцент на стимулювання підвищення якості техніки що виробляється в Україні та на розвиток програм закупівлі вітчизняної техніки [4, 35].

Вторинний ринок, тобто, ринок уживаної техніки, який, на наш погляд, в сучасних умовах є важливою складовою частиною ринку сільськогосподарської техніки. Його призначення полягає в тому, щоб в умовах низької купівельної спроможності більшості господарств зуміти поставити на ринок додаткову техніку за цінами, значно нижчими від цінового рівня нової техніки.

Ринок уживаної техніки розвинений у всіх країнах з ринковою економікою. У США, Німеччині, Японії відновлена і модернізована техніка становить понад 40 % усього парку. У нашій країні, незважаючи на крайню актуальність, ринок уживаної техніки що розвивається поки що недостатньо [5, с. 53]. Сільськогосподарським підприємствам відновлена техніка пропонується не повсюдно, відсутня реклама уживаної техніки, не надходить достатня інформація про наявність такої техніки. І, як правило, сільськогосподарські підприємства продають і купують вживану техніку, використовуючи свої господарські зв'язки.

На нашу думку, одна з істотних економічних вигод ринку уживаної техніки полягає в тому, що він стримує і регулює ціни на нові машини. Розвиток ринку вживаних машин є перспективним каналом поставки селу додаткової техніки і запасних частин. Його розширення знаходиться в прямій залежності від впровадження принципів маркетингу в діяльність підприємств, що здійснюють ремонт і продаж уживаної техніки.

Таким чином, основною економічною складовою вторинного ринку сільськогосподарської техніки буде подальший розвиток його інфраструктури, що не потребує значних інвестицій, на відміну від первинного ринку.

Аналіз показує, що сучасний ринок сільськогосподарської техніки провідних зарубіжних країн являє собою складний господарський механізм, де поряд з наявністю об'єктивних економічних регуляторів присутні штучні, які формуються під впливом людського чинника і реалізуються за допомогою державного регулювання стихійних ринкових процесів, а також цілеспрямованої і планомірної діяльності численних учасників цього ринку [6].

Вітчизняний ринок засобів виробництва є дещо інертним. Тривалий час він був закритим, а оскільки виробництво та інфраструктуру не можна перебудувати за кілька років, номенклатура товарів ринку змінюється повільно. Крім того, сама перебудова економіки в 90-ті роки спричинила значний спад виробництва в багатьох секторах економіки. Тому ми вважаємо, що стосовно вітчизняного ринку сільськогосподарської техніки досвід високорозвиненого закордонного ринку повинен бути основою для здійснення перетворень, які допоможуть наблизити вітчизняний ринок сільськогосподарської техніки до ринку провідних зарубіжних країн.

Ринок матеріально-технічних ресурсів сільського господарства представлений, переважно, товарами, які використовуються як засоби виробництва. Це трактори, комбайни, запасні частини, різноманітна сільськогосподарська техніка та інші витратні матеріали до неї. Продаж ресурсів є завершальною ланкою в системі взаємин ринкових структур, їх виробництво – початковим етапом руху до споживача. Виробництво живить ринок, наповнює його товарами і, водночас, залежить від ринку, його ємності, яка визначається платоспроможністю споживача.

Особливе значення в умовах ринку надається якості товарів, безпосередньо впливає на їх ціну. Якість завжди оцінюється ринком і забезпечує конкурентоспроможність товару.

Первинний ринок, тобто, ринок нової техніки, учасниками якого є:

- заводи – виробники сільськогосподарської техніки і технічних ресурсів;
- дилерські організації – посередники, які є товаропровідною ланкою між промисловими підприємствами і кінцевими покупцями матеріально-технічних ресурсів, тобто безпосередньо сільськогосподарськими організаціями.

У сучасних умовах дилерська діяльність знаходиться в стадії зародження. Недоліком дилерської форми обслуговування є поява значного числа посередників у ланцюзі руху товарів, що спричинює необґрунтова-

не завищення цін на матеріально-технічні ресурси, придбані сільськогосподарськими підприємствами.

Слід врахувати, що відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства безпосередньо пов'язане з інвестиційними можливостями сільськогосподарських товаровиробників, з ефективністю їх господарювання, з рівнем цін на продукцію сільського господарства та на матеріально-технічні ресурси. Ці чинники, поряд з іншими, визначають рівень, динаміку коштів, що використовуються як інвестиції, а також платоспроможний попит на первинному і вторинному ринку промислових засобів виробництва для сільського господарства.

Третьою складовою ринку сільгосптехніки ми визначили форму сервісного ринку, тому що найважливішою частиною технологічного процесу виробництва сільськогосподарської продукції є ремонтно-технічне обслуговування машинно-тракторного парку.

Характер і обсяг технічного сервісу залежать від якості виготовлення машин та рівня їх зношеності. Чим вище якість техніки, що поставляється, тим нижче наступні витрати на її підтримку в працездатному стані, тим легше організувати сервіс. Зі збільшенням строків використання, зносом і старінням машин обсяги технічного сервісу не виправдано збільшуються, підвищуючи собівартість механізованих робіт і виробленої сільськогосподарської продукції. Отже, технічний сервіс в ринковій економіці відіграє активну роль своєрідного регулятора вимог до нової техніки. Технічний сервіс включає в себе: передпродажний, гарантійний і післягарантійний сервіс. Передпродажний сервіс має свою специфіку в аграрному секторі, і він полягає у збиранні, доукомплектуванні, регулюванні, змащуванні вузлів великогабаритної техніки перед експлуатацією. Гарантія – це специфічний товар, що представляє цінність для споживача і оплачувану ним як частину купівельної ціни, яка полягає в усуненні несправностей техніки продавцем, що виникли у період гарантійного терміну її експлуатації, а також і в післягарантійний період (за умови укладення додаткової угоди).

Ринкова економіка створила можливості сільськогосподарським підприємствам вибирати форми і методи обслуговування, визначати характер взаємовідносин партнерів. У виконанні комплексу робіт з технічного сервісу можуть брати участь споживач (користувач) техніки; посередники, що спеціалізуються не тільки на продажу нової і уживаної техніки, а й на визначеній номенклатурі робіт (ремонтно-технічні підприємства, майстерні, станції та ін); а також заводи-виробники. Фактично так і відбувається: форма і обсяги участі різних структур залежать від конкретних умов, регламентуються договорами і сформованою практикою взаємовідносин з господарствами.

У сфері виробничо-технічного обслуговування, перспективним напрямом є розвиток мережі машинно-технологічних станцій (МТС) у системі агрозабезпечення, де протягом ряду років створені і успішно працюють МТС і механізовані загони, які, поряд з обслуговуванням власної техніки і техніки господарств за договорами, виконують значні обсяги збиральних і посівних робіт на обслуговуваних сільськогосподарських підприємствах,

допомагаючи їм уникнути великих втрат врожаю. Така модель організації бізнесу отримала назву “аутсорсинг”, і дозволяє господарствам: економити кошти, оскільки зовнішній провайдер (завдяки вузькій спеціалізації і ефекту масштабу, досягнутому при виконанні однотипних операцій одночасно зі значною кількістю клієнтів) здатний забезпечити виконання послуг з найменшими витратами; залучати спеціалізовані компанії, що володіють необхідною інфраструктурою, бізнес-технологіями і кваліфікованими фахівцями, що забезпечує гарантовану якість робіт; звести до мінімуму фінансові ризики за рахунок покладання відповідальності за неправильні рішення на підрядну організацію; підвищити привабливість організації в очах інвесторів і партнерів, оскільки використання зовнішніх провайдерів характеризується не тільки фінансовими можливостями, а й правильною організацією бізнес-процесів на підприємстві.

Нині сільськогосподарські підприємства, що знаходяться у скрутних фінансових умовах, змушені значну частину ремонту та обслуговування технічних засобів виконувати власними силами. Безсумнівно, коли господарства відчують значні фінансові труднощі, стратегія відновлення машин багаторазовими ремонтними впливами стає, здебільшого, пріоритетною, ніж стратегія повного відновлення за рахунок придбання і вибракування старої техніки. Цей висновок підтверджується звуженням сфери ринку нової техніки і збільшенням частки витрат сільськогосподарських організацій на закупівлю запасних частин для ремонту техніки. Таким чином, виникла і реалізується господарська необхідність тривалого використання та неодноразового ремонту машин, що застарівають.

Успішне функціонування ринку полягає у взаємодії двох рівнів його регулювання – державного регулювання та ринкового саморегулювання. Державне регулювання стосовно ринку сільськогосподарської техніки включає в себе перерозподіл доходів держави через бюджет для надання фінансової підтримки сільському господарству у формі гарантованих цін, дотацій, субсидій, пільгового кредитування. Чинники ринкового саморегулювання взаємодіють з основними формами організації ринку – маркетингом техніки, логістикою її просування до споживачів, інфраструктурою ринку, конкуренцією.

Основні напрями регулювання ринку технічних ресурсів, на нашу думку, повинні мати на меті досягнення нормальної взаємодії всіх чотирьох моментів розширеного відтворення – виробництва, розподілу, обміну та споживання, сприяти відновленню повномасштабної дії законів вартості, попиту і пропозиції, конкуренції, еквівалентному обміну між сільським господарством і галузями першої сфери АПК.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що основними напрямами державного регулювання ринку засобів виробництва для села мають стати: 1) скорочення міжгалузевого диспаритету цін шляхом підтримки доходів сільських товаровиробників відповідно до динаміки цін на матеріально-технічні ресурси; 2) пряме обмеження цін на найважливіші види техніки, пального, мастильних матеріалів, мінеральних добрив та інших засобів виробництва; 3) розробка нормативних актів, що

збільшують відповідальність заводів-виготовлювачів та їх дилерської служби за якість, комплектність селу продукції, забезпечення техніки запасними частинами за повною номенклатурою і на весь термін служби; 4) зміна діючого порядку та умов поставок техніки по лізингу, для чого стимулювати залучення банківського капіталу шляхом надання банкам пільг з оподаткування коштів, що інвестуються, задля формування ринкової системи комерційного лізингу техніки поряд з державною.

Список літератури

1. Демченко А.Ф. Развитие рынка восстановленной техники/ А.Ф. Демченко // Механизация и электрификация сельского хоз-ва. – 2001. – № 3. – С. 23–26.
2. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки / [Я.К. Білоусько, А.В. Бурилко, П.А. Денисенко та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 132 с.
3. Алферьев В.П. Маркетинг материально-технических средств в сельском хозяйстве США / В.П. Алферьев // АПК: достижения науки и техники. – 1991. – № 2. – С. 53–54.
4. Безус Р.М. Фінансове забезпечення оновлення матеріально – технічної бази аграрних підприємств за допомогою лізингу / Р.М. Безус // Економіка та держава. – 2008. – № 10. – С. 34–36.
5. Федотов А. Формирование рынка средств производства для АПК / А. Федотов // АПК: экономика, управление. – 1992. – № 1. – С. 49–56.
6. Система матеріально-технічного забезпечення в Україні та формування ринку засобів виробництва / Аграрний сектор України. 10.04 2009.– С. 15. – Режим доступу : <http://www.AgroUa.net>

Рассмотрены проблемы функционирования рынка сельскохозяйственной техники. Особое внимание уделено проблемам функционирования рынка применяемой сельскохозяйственной техники, предложены меры государственного регулирования, направленные на удовлетворение потребностей сельскохозяйственных товаропроизводителей техническими средствами, в частности, отечественного производства.

Сельскохозяйственная техника, сельскохозяйственные предприятия, рынок, агросерс, техника бывшая в употреблении.

This paper examines the problem of the functioning of the market for agricultural machinery. Particular attention is paid to the problems of the market for used agricultural equipment. The measures of state regulation, aimed at meeting the needs of agricultural producers with technical means, including domestic production.

Agricultural machinery, agricultural enterprises, market ahrosers, used machines.